

خطاهای راهبردی در اندازه‌گیری قدرت

محمدصادق جنان‌صفت

روزنامه‌نگار و تحلیلگر اقتصاد

شوربختانه یا خوشبختانه باید بدانیم شکاف و پس افتادگی میزان دخل‌وخرج بیشترین شهروندان ایرانی در بیشترین اندازه دهه‌های تازه‌سپری شده رسیده است. این چیزی است که هیچکس و هیچ نهاد رسمی در درون سرزمین آن را انکار نمی‌کند. نرخ تورم ۴۰درصدی از ۱۳۹۷ تا امروز و میانگین نرخ رشد اقتصادی نزدیک به صفر در این سال‌ها هم کشور را فقیر کرده و هم بر اندازه تهیدستی شهروندان افزوده و هم نابرابری‌ها را بیشتر کرده است. به نظر می‌رسد اداره‌کنندگان کشور شاید دلایل رسیدن به این مصیبت بزرگ را نمی‌دانند یا می‌خواهند این دوران به هر شکل سپری شود. واقعیت این است که چند خطای راهبردی همزمان در اندازه‌گیری واقعی از پدیده‌ها راه را برای به بیراهه کشاندن ایران هموار کرده است. نخستین خطای راهبردی این است که نهادهای حاکمیتی تصور می‌کنند توانایی‌های خدادادی این سرزمین به اندازه‌ای است که به‌سادگی می‌شود نان و آب و دیگر نیازهای اولیه را آماده کرد و نیاز به همکاری با دولت‌های نیرومند اقتصادی نداریم. اما روند فزاینده شمار فقیران و نیز روند نگران‌کننده مصرف سرانه موادغذایی نسبت به همین دو دهه پیش و نیز به نسبت سرانه مصرف کشورهای منطقه و جهان نشان می‌دهد یک خطای راهبردی اتفاق افتاده و اصرار هست که این معادله درست است و دولت‌ها بی‌عرضه بوده و هستند. میزان آب در دسترس برای کشاورزی و نیز قوت اندک شده خاک و اقلیم برای تولید غذا و پس‌انداز ناکافی برای سرمایه‌گذاری در دیگر فعالیت‌ها این امکان را به ایران نمی‌دهد تا درادامه حتی بتواند با واردات حدود ۱۲میلیارد دلاری مواد غذایی و نهاده‌های دامی به میزان کافی غذا تولید کند. از سوی دیگر، نظام سیاسی ایران متأسفانه قدرت آمریکا و کشورهای غربی را در اقتصاد و نیز در اعمال رژیم تحریم‌ها دست‌کم گرفته و بارها و بارها از بی‌اثر بودن تحریم‌های آنها گفته و نوشته‌اند. این در حالی است که تداوم تحریم‌های آمریکا تاب‌آوری اقتصاد در سطح کلان و در سطح خانواده‌ها را کاهش داده و دولت‌ها برای رهایی از افتادن درخت اقتصاد ناگزیر شده‌اند دارایی‌های خود را به گران‌ترین قیمت به شهروندان بفروشند. دولت‌های سه‌گانه احمدی‌نژاد، روحانی، رئیسی و حالا دولت پزشکیان نتوانسته‌اند هیچ منبع درآمد پایداری را جایگزین درآمد حاصل از صادرات نفت کنند. اندازه‌گیری اشتباه در میزان قدرت اقتصاد ایران پیامدهایش در همین حوزه نمی‌ماند و در میان‌مدت توانایی چانه‌زنی در سیاست خارجی حتی در سطح منطقه کاهش می‌یابد. همین که ایران نمی‌تواند با همه فشارهایی که می‌آورد، آمریکا را یک گام به عقب براند تا بخشی از تحریم‌ها را بردارد؛ نشان می‌دهد خطای راهبردی در اندازه‌گیری میزان قدرت غرب و آمریکا رخ داده است. اصرار بر اینکه آمریکا و غرب در مسیر کاهش قدرت قرار دارند، دست‌کم در میان‌مدت خطای راهبردی در اندازه‌گیری قدرت آنهاست. خطای راهبردی دیگر اندازه‌گیری اشتباه در قدرت و اراده کشورهای است که ایران آنها را به‌عنوان کشورهای دوست و متحدان راهبردی انتخاب کرده است. روسیه از پیش هم اقتصاد نیرومندی نداشت و حالا که در بدترین وضعیت قرار دارد، به بازارهای ایران یورش آورده و اصولاً نه‌تنها توانایی ندارد به ایران کمک کند، بلکه از ایران می‌خواهد به آن کشور کمک کند. از سوی دیگر، کشور چین نیز نشان داده است جز خرید نفت ایران به ارزان‌ترین قیمت هیچ کاری برای ایران انجام نمی‌دهد و برای رقابت با غرب به ادامه این وضعیت که نفت ارزان از ایران خریداری کند، تمایل و نیاز دارد. کشورهایی مثل ونزوئلا، نیکاراگوئه، کوبا و دیگر کشورهای مستقر در آمریکای جنوبی نیز آنقدر گرفتاری دارند که همیشه تمایل دارند از ایران کمک بگیرند. به این ترتیب، هم‌زمانی خطاهای راهبردی در اندازه‌گیری قدرت درون‌سرزمینی و بیرون از مرزها کار را برای ایرانیان دشوار کرده است.

اقتصاد

دشمن‌صحنه يك دست‌سور

تولیدکنندگان مرغ از صدور حواله‌های صوری و فروش چندین میلیون دلاری ارز ارزان در بازار آزاد می‌گویند

فرزانه طهرانی

دبیر گروه اقتصاد

حدود یک‌ونیم سال پیش بود که غلامرضا نوری قزلبچه، وزیر پیشنهادی کشاورزی در صحن علنی مجلس به صراحت گفت: «با این مخالفم که ارز بدهیم از آمریکای جنوبی‌دان بیاوریم و به مرغ آری‌ن بدهیم تا به فضولات تبدیل کنند.» از آن زمان تا امروز تغییرات بسیاری رخ داده اما این تغییرات مانع تبدیل ارز تر جیحی به شکل مستقیم یا غیرمستقیم به کود مرغی نشده است. وزارت جهاد کشاورزی از سال ۱۳۹۸ تصمیم گرفت روی خودکفایی نژاد مرغ متمرکز شود. ولی نژادی که برای این هدف به مرغداران معرفی شد، نژادی بایره‌وری پایین و قدرت رقابت کم به‌لحاظ وزن‌گیری و کیفیت با سایر نژادهاست. امروز نژاد آری‌ن مورد حمایت دولت است. پیش از سال ۱۳۹۸ پنج نژاد در کشور وارد چرخه تولید می‌شد که عمدتاً وارداتی بودند. سال ۱۳۹۸ شرکت زربال از زیرمجموعه‌های سازمان اقتصادی کوثر، به دلیل تغییر پیلپی مدیریت نتوانست مجوز اوفک (اداره کنترل دارایی‌های خارجی آمریکا) را دریافت کند و موفق به انجام واردات نشد. در فرایندی که پس از این ماجرا شکل می‌گیرد -که در ادامه گزارش به آن پرداختیم- سیاست دستوری در بازار مرغ ابلاغ می‌شود. هرچند انتظار می‌رفت با استفاده از ظرفیت بخش خصوصی، واردات به این گروه از فعالان بازار سپرده شود اما در عمل، یک تحریم داخلی علیه تولیدکنندگان مستقل شکل گرفت. براساس ابلاغیه سال ۱۳۹۸ دبیر خانه شورای عالی امنیت ملی، واردات اجداد اصیل تنها زمانی «مجاز» تلقی می‌شود که رئیس ستاد تنظیم بازار و نماینده بنیاد مستضعفان آن را تأیید کنند. این شرط‌گذاری، عملاً انحصار را رسمی کرد و راه رقابت را بست. در نتیجه این ممنوعیت، واردات گله‌های اصیل راس از ۱۳۹۸ قطع شد اما چون بازار همچنان خواهان نژاد خارجی بود، تولیدکنندگان به‌روش‌های مختلف -طبق گزارش تحقیقی اندیشکده اقتصاد مقاومتی ۱۴ روش برای دور زدن این ممنوعیت وجود دارد- این دستور را دور زدند. به‌طور مثال برخی تولیدکنندگان تخم‌مرغ خارجی را به صورت قاچاق وارد کرده و از این تخم‌مرغ‌ها جوجه گرفتند و امروز مرغ تولیدشده از یک نژاد اصیل خارجی را به بازار عرضه می‌کنند. عمده تولیدکنندگان هم که وارد پروسه قاچاق نشدن نژاد راس را به اسم آری‌ن تولید می‌کنند. اما چون واردات نژاد راس هم ممنوع است از جوجه‌هایی استفاده می‌کند که با از گله‌های پیر گرفته شده یا ترکیبی هستند. بنابراین امروز بیش از ۹۰درصد گله‌های اجداد موجود غیراصیل و دستکاری شده ژنتیکی هستند. متعاقب این اتفاق ضریب تبدیل دان (FCR) افزایش پیدا کرد. راندمان و وزن‌گیری گله‌های گوشتی سقوط کرد و بیش از سه میلیون تُن نهاده دامی مانند ذرت در چرخه تولید اتلاف شد.

▼ نامه به سران قوا

ارديهشتم‌ماه اسماى ۹۳ فعال صنعت طیور در نامه‌ای به سران قوا، به ممنوعیت واردات نژادهای پربازده اعتراض کردند. روندی که به گفته آنان، صدور حواله جوجه‌ریزی برای سوبه‌های پربازده و بین‌المللی را متوقف و تولیدکنندگان را مجبور به استفاده از سوبه آری‌ن می‌کند. این تصمیم، امکان دریافت خدمات از سامانه‌های مرتبط با صنعت طیور و امکان گرفتن تسهیلات و سایر خدمات وابسته را کاملاً متوقف کرده است. صرفاً در صورت ارائه تعهد اجباری برای جوجه‌ریزی با سوبه آری‌ن آن‌هم بسیار فراتر از میزان مقررشده از هدف برنامه هفتم توسعه، خدمات ارائه می‌شود. آن‌ها هشدار می‌دهند که ادامه این مسیر، بخش قابل توجهی از نهاده‌های وارداتی را -که با منابع ارزی محدود تأمین می‌شود- عملاً به اتلاف و فضولات دامی بدل کرده و بازدهی پایین سوبه آری‌ن، هزینه‌های تولید را به‌طور جدی افزایش داده است.

▼ ارز ترجیحی نهاده‌ها در بازار آزاد فروخته می‌شود

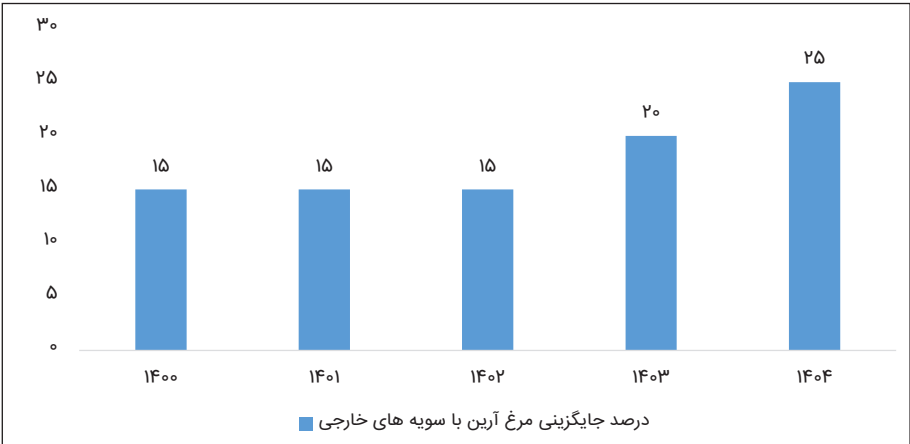
این تصمیم پیامد دیگری هم دارد که عینعلی خیری، رئیس اتحادیه مرغداران گوشتی استان قزوین به آن اشاره کرده است. او در گفت‌وگو با هم‌میهن گفت: «جوجه آری‌ن به سال‌های تولید نرفته است، رانتی ایجاد شده که برخی افراد از آن سوءاستفاده می‌کنند. اخیراً برای خرید جوجه شخصاً مراجعه کردم می‌گویند ۲۷ میلیارد تومان پرداخت کن تا فقط حواله جوجه آری‌ن برای شما صادر کنیم. یعنی بدون تحویل جوجه و فقط حواله‌فروشی به‌ه یک مرغدار، ۲۷ میلیارد تومان برای آنها منافع ایجاد می‌کند. باید تأکید کنم که تا

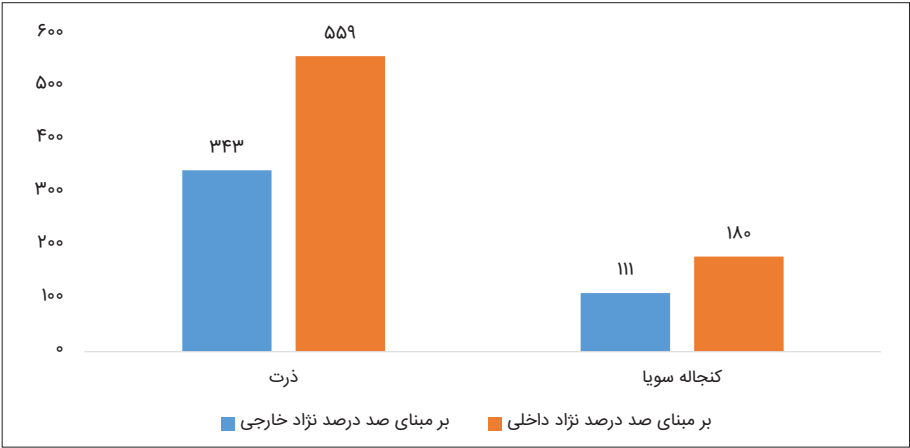
فرزاد طلاکش

دبیر فدراسیون طیور:

دستور ممنوعیت استفاده از نژادهای خارجی از سوی مرغداران دور زده می‌شود. مرغدار برای اینکه اجازه تولید داشته باشد به شرکت زیرمجموعه کوثر مراجعه می‌کند و حواله آری‌ن را به قیمت پنج هزار تومان در هر قطعه جوجه خریداری می‌کند اما به دلیل نداشتن بهره‌وری، این نژاد را نمی‌ریزد و با مراجعه به شرکت زربال سازمان اقتصادی کوثر، نژاد راس دستکاری شده را خریداری می‌کند. یعنی مرغدار عملاً دو بار جوجه، خریداری می‌کند ولی فقط یکی از آنها را وارد چرخه تولید می‌کند

▲ درصد جایگزینی مرغ آری‌ن با سوبه های خارجی موجود

▲ نیاز اقلام اصلی خوراک مصرفی مرغ مادر گوشتی در سال ۱۴۰۴- هزار تن سالانه

امکان صرفه جویی دلاری						
کاهش مصرف دان به ازای هر قطعه مرغ-ریال	قیمت متوسط دان در کشور-ریال	میزان کاهش ازای هر قطعه جوجه- گرم	میزان کاهش خوراک به ازای هر کیلوگرم مرغ زنده- گرم	وزن متوسط مرغ آماده کشتار- گرم	میزان کاهش مصرف خوراک به ازای هر کیلوگرم مرغ زنده- گرم	میانگین ضریب تبدیل مرغ گوشتی در کشور- درصد
۷۵۰۰۰	۱۵۰۰۰۰	۵۰۰	۲۵۰۰	۲۰۰	۰/۲	۱/۸
میزان صرفه جویی ریالی در سال - هزارمیلیارد ریال	میزان کاهش خوراک در سال- تن	میزان کاهش خوراک در ماه- تن	میزان جوجه ریزی در ماه- قطعه	۱۰۸۰۰۰	۶۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰۰۰۰
منبع: سند برنامه ۵ساله صنعت طیور از تولید تا عرضه - ۱۴۰۴-۱۴۰۰						

ارز مورد نیاز برای واردات ذرت و کنجاله سویا						
شرح	ارز مورد نیاز برای واردات کنجاله سویا در سال ۱۴۰۰میلیارد یورو	متوسط قیمت CNF هر تن بر حسب یورو	میزان واردات کنجاله در سال- میلیون تن	میزان واردات ذرت در سال- میلیون تن	ارز مورد نیاز برای واردات ذرت در سال- میلیون تن	متوسط قیمت CNF ذرت در بنادر ورودی- هر تن بر حسب یورو
مقدار	۲۳۴۹	۵۴۰	۴۳۳۵	۳۳۳۰	۳۷۰	۹
کل ارز مورد نیاز برای واردات ذرت و کنجاله سویا در سال - میلیارد یورو						
منبع: سند برنامه ۵ساله صنعت طیور از تولید تا عرضه - ۱۴۰۴-۱۴۰۰						

موجود در کشور ۲۰ میلیون دلار هزینه اضافه به مجموع سرانه هزینه‌های مادر و گوشتی پرورشی کشور تحمیل می‌شود.

▼ ماجرای ممنوعیت واردات نژادهای پربازده

فرزاد طلاکش، دبیر فدراسیون طیور در گفت‌وگو با هم‌میهن گفت: «در کشور پنج‌آرین، راس دستکاری شده، کاب دستکاری شده، ایندین ریور و آریوراکرز وجود دارد. تا سال ۱۳۹۸ این نژادها بر اساس میزان بهره‌وری در بازار سهم داشتند. اما از سال ۱۳۹۸ با یک سیاست دستوری شرایط تغییر کرد. سازمان اقتصادی کوثر که امروز زیرمجموعه بنیاد مستضعفان است دو شرکت تولیدکننده به نام‌های شرکت زربال و شرکت مرغک دارد. در سال ۱۳۹۸ این دو شرکت طبق روال قبل در خواست واردات نژادهای اجداد را می‌دهند. شرکت مرغک واردات را انجام می‌دهد ولی شرکت زربال به دلیل عدم تمدید مجوز توسط اوفک (اداره کنترل دارایی‌های خارجی آمریکا) موفق به واردات نمی‌شود. دلیل این عدم تمدید هم تغییر مدام مدیریت شرکت بوده چون مجوز به نام اشخاص صادر می‌شود. پس از این اتفاق مدیرعامل سازمان اقتصادی کوثر به مقامات عالی‌رتبه کشور اعلام می‌کند که به دلیل تحریم‌ها مجوز واردات برای ما صادر نشده در حالی که این گفته ناصواب بود.»

او افزود: «پس از این اتفاق تصمیم بر این نژاد آری‌ن گرفته می‌شود و به دنبال جلسه‌ای که کمیسیون کشاورزی مجلس و وزارت جهاد کشاورزی داشتند و پیگیری‌های سازمان اقتصادی کوثر از سال ۱۳۹۸ واردات مرغ اجداد ممنوع می‌شود. متولی نژاد آری‌ن نیز شرکت دیزباد متعلق به سازمان اقتصادی کوثر است.»

به گفته طلاکش با وجود اجبار به تولیدکنندگان برای خرید نژاد آری‌ن اما مرغداران به دلیل کیفیت و بهره‌وری پایین این نژاد حاضر نمی‌شوند که تولید را با این نژاد ادامه دهند و به‌رغم عدم واردات سایر نژادها، سعی می‌کنند از همان نژادهای دستکاری شده راس که از اجداد پیر این نژاد گرفته می‌شود استفاده کنند. یعنی با وجود اینکه راس دستکاری شده بهره‌وری پایینی دارد ولی نسبت به نژاد آری‌ن برتری بسیار بالاتری دارد. باید تأکید کنم که متولی نژاد راس هم شرکت زربال از دیگر زیرمجموعه‌های سازمان اقتصادی کوثر است. به عبارت دیگر کوثر هم متولی نژاد ایرانی است و هم متولی نژاد خارجی.»

امروز در سالن‌های پرورش در استان قزوین هیچ نژاد آری‌نی وارد نشده است اما همه مرغداران با شناسنامه‌هایی که متعلق به نژاد آری‌ن است، تولید را ادامه می‌دهند.» او در خصوص فروش ارز نهاده در بازار آزاد نیز توضیح داد: «وقتی روی کاغذ جوجه آری‌ن می‌فروشند این آمار به فروش واقعی جوجه اضافه می‌شود و به صورت غیرواقعی آمار تولید را بیش از آنچه وجود دارد اعلام می‌کنند. بنابراین بخشی از ارزی که به نهاده‌های تولید برای جمعیت غیرواقعی اعلام شده گرفته می‌شود مسیر دیگری طی می‌کند و راهی بازار آزاد می‌شود.»

اگر امروز اعلام می‌شود که ۱۵۰ تا ۱۶۰ میلیون جوجه‌ریزی داریم عملاً ۲۰ تا ۳۰ میلیون که به نام آری‌ن اعلام می‌شود وجود خارجی ندارند. یعنی حدود ۲۰درصد آمار فیک در تولید وجود دارد و فقط آمار ردوبدل می‌شود. نهایتاً نهاده‌ای که به اسم این ۳۰ میلیون قطعه با ارز دولتی گرفته می‌شود عملاً سراز بازار سیاه درمی‌آورد. سالانه بیش از ۱۷ میلیون تن نهاده به ارزش بیش از ۸ میلیارد دلار وارد کشور می‌شود. اقلام پ مصرف وارداتی که ارزبری زیادی دارند ذرت و سویاست. ما در سال نیاز به ۹/۵ میلیون تن ذرت، ۴/۵ میلیون تن کنجاله سویا و ۶/۵ میلیون تن جو داریم. از میزان ۹/۵ میلیون تن ذرت مورد نیاز حدود ۱/۲ میلیون تن آن در داخل کشور تولید شده و سالانه چیزی بالغ بر ۷/۵ میلیون تن ذرت به کشور وارد می‌شود. در مورد محصول سویا هم ایران سالانه ۲۰۰ هزار تن لوبیا سویا تولید می‌کند که پس از استحصال روغن آن تقریباً ۱۵۰ هزار تن کنجاله سویا تولیدی در داخل کشور وجود دارد. با توجه به نیاز ۴/۵ میلیون تنی کنجاله سویا در سال، نیاز به واردات چیزی بالغ بر ۴/۳۵ میلیون تن سویا در سال داریم. در صورتی که مصرف خوراک به ازای هر کیلوگرم مرغ زنده ۲۰۰ گرم کاهش پیدا کند، ۱۰ هزار و ۸۰۰ میلیارد تومان صرفه‌جویی می‌شود که با توجه به تخصیص ارز دولتی چیزی حدود ۵۰۰ میلیون دلار. این عدد بدون در نظر گرفتن آمار غیرواقعی تولید و میزان مصرف نهاده در این بخش محاسبه شده است. در سند برنامه ملی پنج ساله صنعت طیور محاسبه شده است که در ازای هر یک درصد جایگزینی آری‌ن با نژادهای معمول خارجی موجود در کشور حدود ۶۷۰۰ تن گوشت کمتر نسبت به نژاد خارجی استحصال می‌شود و در ازای هریک درصد جایگزینی آری‌ن با نژادهای معمول خارجی